

**KON ISHLARIDA AG'DARMA HOSIL QILISHDA CHANGLARNI BOSTIRISHNI
KOMPLEKS YECHIMI**¹Isakulov F.U.²Baxtiyorov X.Sh.¹*Islom Karimov nomidagi TDTU Olmaliq filiali "Konchilik ishi" kafedrasida assistenti*²*Islom Karimov nomidagi TDTU Olmaliq filiali talabasi*

Anotatsiya: *Hozirgi kunda konchilik soxasiga bo'lgan e'tibor kundan-kunga ortib bormoqda. Kon korxonalarida ishlab chiqarish ortgan sari kon maydonlari ham kattalashib bormoqda. Kochilik korxonalarida chiqaradigan qoplama tog' jinslari maydonlari kattalashib aholi yashash maydonlariga yaqinlashib bormoqda. Natijada ag'darmalarni hosil qilishdagi kon ishlari tufayli turli changlar havo tarkibini buzmoqda. Shu sababli ularni hammasiga kompleks yechim sifatida maxsus suv purkash qurilmalarini o'rnatish orqali bunga yechim topish mumkin.*

Kalit so'zlar: *Ag'darma, kon, tog' jinsi, chang, fenol, qoplovchi tog' jinsi, TKS-50, RD-30.*

Foydali qazilma konlarini ochiq usulda qazib olish katta miqdordagi bo'sh tog' jinslarini qazib olish va tashish bilan bog'liq. Tashiladigan bo'sh tog' jinslari maxsus hosil qilingan maydonlarda yig'iladi yoki joylashtiriladi. Qoplovchi tog' jinsini to'plash natijasida hosil bo'ladigan tog' jinsi uyumi ag'darma deb ataladi, bo'sh tog' jinslarini ag'darmaga tashish bilan bog'liq jarayonlar - ag'darma hosil qilish jarayoni deb ataladi. Ag'darma ishlarining texnologiyasi, mexanizatsiyalashtirish va tashkil qilinishi ag'darma hosil qilishning asosini tashkil qiladi. Ag'darma hosil qilishning aniq va avariyalessiz tashkil qilinishiga qaysidir ma'noda kon va transport uskunalarning va umuman karyerning texnik-iqtisodiy ko'rsatkichlari bog'liq bo'ladi.

Konchilik sanoatida ag'darmalar kon ishlari uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ochiq konchilik ishlarida nokanditsion va qisman foydali komponentga boy qism ag'darma deyiladi. Ochiq konchilik ishlarida ag'darma 2 turga bo'linadi: tashqi ag'darma va ichki ag'darma. Ag'darmalar asosiy qismi tashqi ag'darmalar tashkil qiladi va yer ajratmalarining katta qismini egallaydi. Ya'ni Olmaliq kon metallurgiya kombinatiga qarashli konlarda ag'darmalar tashqi ag'darmalardan tashkil topgan. Ya'ni qoyali va yarimqoyali tog' jinslari uchun tashqi ag'darmalar yumshoq va gorizontal tog' jinslari uchun ichki ag'darmalar olinadi. Ochiq konchilik korxonalarida ag'darmalarda havo buzilishi va texnikalarning ishlashi changni havoga ko'tarilishiga va atrof muhitga e'tiborli ravishda ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi kunda yer tanqisligi tufayli kon atrofida ham aholi istiqomat qilmoqda. Umuman olib qaraganda, ag'darmalardagi ishlar va ag'darmalardan chiqayotgan chang havo ag'darmalar atrofida istiqomat qilayotgan insonlarga ham bevosita o'z ta'sir ko'rsatmay qolmaydi. Bu chang havo atrofida istiqomat qilayotgan insonlarga va kon ishchilariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuni hisobga olgan holda, konning bu qismida changni bostirish maqsadida suv purkagichlar o'rnatish maqsadga muvofiq bo'lardi. Changni bostirish uchun TKS-50 rusumli(1-rasm) suv

purkash moslamasidan foydalanish lozim. Bu moslama bo‘shatish balandligi va burilish radiusi bilan ajralib turadi. Burilish radiusi 340 gradur, bo‘shatish balandligi 15 m ga teng.

1-rasm. TKS-50 rusumli suv purkash moslamasi.

Changni bostirish qurilmalari tizimni o‘rnatish joyidan sezilarli masofada ham havodagi chang zarralarini o‘z ichiga olgan va bosadigan mikroskopik suv tomchilarini purkash prinsipi asosida ishlaydi. Changni bostirish nafaqat qattiq zarralarni, balki uchuvchi fenollarni ham havodan yo‘q qiladi, shuning uchun u changlarni bostirishda samarali va keng qo‘llaniladi.

Bu qurilma qurilish maydonlarida, bo‘yoq ishlab chiqarish inshootlarida, konchilik va qayta ishlash sanoatida, quyma materiallarni yuklash va tushirish inshootlarida, granit va boshqa bezak toshlaridan mahsulotlar ishlab chiqarish konlarida, yo‘l qurilish ishlari paytida ham qo‘llaniladi.

Xususiyatlari:

- elektr dvigatel quvvati 15 Kvt
- Suv sarfi 37-43 l/m
- Qoplama 40-50 m
- Maksimal suv chiqarish balandligi 15 m
- Minimal kirish suvi bosimi 1 bar
- Filtr 500 mikronga ega
- Avtomatik tebranish 0-340 gradus
- Gabarit o‘lchamalari 2077×1836×2230 mm
- Og‘irligi 840 kg

Undan tashqari RD-30(2-rasm) rusumli changni bostirish qurilmasi ham qolgan moslamalarga qaraganda ancha samaraliroq. RD-30 changni bostirish moslamasining suvni sepish balandligi: 25-30m. nasatkalar soni 20 dona. Metal turi: zanglamaydigan po‘lat. Nominal quvvati:3 kvt. Suv nasosining quvvati:15 Kvt. Qo‘lda aylanish burchagi 0-320 gradus. Balandlik burchagi:10-45 gradus.Bosim: 1,7-1,8 MPa. Suv purkash barabani uzunligi: 1300 m. Boshqarish rejimi: Qo‘lda masofadan boshqarish. Isitish tizimi PLC dasturlashtiriladigan mantiqiy boshqaruvchi. Qo‘llash sohasi: chang va hidni bostirish, zavod ustaxonalarida, portlarda, qishloq xo‘jaligi dalalarida suyuqliklarni purkashda.

2-rasm. RD-30 rusumli changni bostirish qurilmasi

Bu moslamalar konchilik sohasidan tashqari ko'pgina sohalarda ham o'z samarisini ko'rsatmoqda. Bu qurilmalarni konchilik sohasida keng miqyosda qo'lash orqali qayta yuklash punktlari, tog' jinslarini maydalash sexlari, qurulish materiallarini qazib olish konchilik korxonalari hamda aholi yashash maydoniga yaqin masofada joylashgan ag'darma maydonlariga o'rnatish orqali nafaqat atmosferaga chiqadigan changlar balkim ishchi va aholi o'rtasida chang orqali yuzaga keladigan turli kasb kasalliklari hamda allergik kasalliklarni olgan bo'lardik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sohibov I. Y. et al. QIZIL-OLMA //KONI SHAROITIDA KON LAHIMLARIDAGI KON BOSIMINI EXAMINE 2D KOMPYUTER DASTURIDA HISOBLASH ISHLARINING TAHLILI//Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. - 2023. - T. 11. - №. 5. - С. 2414-2424.
2. Хайитов О. Г., Худайназаров Т. М., Эргашев М. А. ПРОИЗВОДСТВЕННЫЕ УЧАСТКИ ФИЛИАЛА «РАЗРЕЗ АНГРЕНСКИЙ» //Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. - 2023. - T. 11. - №. 3. - С. 119-127.
3. Алимов Ш. М., Эргашев М. А., Ўралбоева Д. Ф. МЕТОДЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ СТЕПЕНИ ДРОБЛЕНИЯ ГОРНЫХ ПОРОД //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. - 2022. - T. 2. - №. 13. - С. 625-627.
4. Хасанов А. С. и др. ИЗУЧЕНИЕ ЗОЛОТА В ПРОБЕ РУДЫ МЕСТОРОЖДЕНИЯ «ЕШЛИК I» //IJODKOR O'QITUVCHI. - 2023. - T. 3. - №. 33. - С. 236-242.
5. Axbaraliyevich E. M. FOYDALI QAZILMA KONLARINI OCHIQ USULDA QAZIB OLISHDAN BO'SHAGAN MAYDONLARNI REKULTIVATSIYASI QILISH JARAYONINING BOSQICHLARI //IJODKOR O'QITUVCHI. - 2023. - T. 3. - №. 26. - С. 226-228.
6. Turg'unov F. F., Zuxritdinov D. X. YOSHLIK-1 KARYERI MISOLIDA RUDA ZAXIRASINI QAZIB OLISHDA HOSIL BO'LGAN NOGABARIT

- BO'LAQLARNI ELEKTR ZARYAD USULI BILAN MAYDALASH ASOSLARI //IJODKOR O'QITUVCHI. - 2024. - T. 4. - №. 37. - С. 74-81.
7. Бакиров Г. Х. и др. ОБОСНОВАНИЕ ПРИНЦИПОВ ВЫБОРА КОНСТРУКЦИИ И ОПТИМАЛЬНЫХ ПАРАМЕТРОВ КРЕПИ ПОДЗЕМНЫХ ВЫРАБОТОК //IJODKOR O'QITUVCHI. - 2023. - Т. 3. - №. 33. - С. 162-167.
8. Ahror o'g'li S. D., Xusniddin o'g'li Z. D. QIYA KON LAHIMLARIDA MAXSUS LENTALI KONVEYERLARDAN FOYDALANISH //IJODKOR O'QITUVCHI. - 2024. - Т. 4. - №. 38. - С. 47-51.
9. Ahror o'g'li S. D., Qahramon o'g'li S. S., Xusniddin o'g'li Z. D. GORIZONTAL TAYYORLOVCHI LAHIMLAR, ULARNING KO'NDALANG KESIMI VA JOYLASHISHI //IJODKOR O'QITUVCHI. - 2024. - Т. 4. - №. 38. - С. 42-46.
10. Ahror o'g'li S. D., Jaloliddin o'g'li N. T., Xusniddin o'g'li Z. D. SHAHTA SHAMOLLATISH TIZIMIDAN FOYDALANIB MEKANIК ENERGIYANI ELEKTR ENERGIYASIGA AYLANITISH //IJODKOR O'QITUVCHI. - 2024. - Т. 4. - №. 37. - С. 170-174.
11. Toshtemirov U. T., Axmadov U.A., (2018). Yer osti boyliklaridan oqilona foydalanish va uni muhofaza qilishning ba'zi bir jihatlari. Scienceweb academic papers collection.
12. Ш.М. Алимов, У.А. Ахмадов. ПОВЫШЕНИЕ УСТОЙЧИВОСТИ БОРТОВ ПРИ ВЕДЕНИИ БУРОВЗРЫВНЫХ РАБОТ В МЕСТОРОЖДЕНИЕ «ЁШЛИК-1» // O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. - 2023. - Т. 2. №. 18. - С. 79-82.
13. Ф.У. Исакулов, У.А. Ахмадов. ВЫБОР ОПТИМАЛЬНОГО ДИАМЕТРА СКВАЖИН ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ВЗРЫВНЫХ РАБОТ НА УГОЛЬНОМ МЕСТОРОЖДЕНИЕ «РАЗРЕЗ АНГРЕНСКИЙ» // IJODKOR O'QITUVCHI. - 2024. - Т. 4. - №. 37. - С. 175-180.
14. Ф.У. Исакулов, У.А. Ахмадов. YOSHLIK 1 KONI MISOLIDA SAMARALI SKVAJINA ZARYADI KONSTRUKSIYASINI ISHLAB CHIQISH. // IJODKOR O'QITUVCHI. - 2024. - Т. 4. - №. 37. - С. 194-201.
15. Isakulov F. U. ANGREN KO'MIR KONI MISOLIDA BURG 'ILASH QURULMALARINI ISH UNUMDORLIGINI OSHIRISH //IMRAS. - 2024. - Т. 7. - №. 1. - С. 275-279.
16. Azimov O. A. et al. KARYER SUVLARIDAN OQILONA FOYDALANISH ORQALI, KARYERLARDA CHANG VA ZAHARLI GAZLARNI NEYTRALLASHTIRISH //International Journal of Education, Social Science & Humanities. - 2024. - Т. 12. - №. 3. - С. 1-7.
17. Turg'unov F. F., Abdiyev O. X. MA'DANLI KARYERLARNING CHUQUR GORIZONTLARINI QAZIB OLIHDA MEKANIЗATSIYALASH VOSITALARI VA TEXNOLOGIK O'LCAMLARINI ASOSLASH //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. - 2022. - Т. 1. - №. 8. - С. 678-680.

18. Turg‘unov F. F. ANGREN RAZREZIDA QO‘LLANILAYOTGAN EKSKAVATOR CHO‘MICH I KESUVCHI ELEMENTLARINING ISHLASH MUDDATINI OSHIRISH //Uzbek Scholar Journal. - 2023. - T. 14. - C. 37-39.

19. FF Turg'unov, DX Zuxritdinov YOSHLIK-1 KARYERI MISOLIDA RUDA ZAXIRASINI QAZIB OLIHDA HOSIL BO‘LGAN NOGABARIT BO‘LAKLARNI ELEKTR ZARYAD USULI BILAN MAYDALASH ASOSLARI // IJODKOR O‘QITUVCHI. - 2024. - T. 4. - №. 37. - C. 74-81.

20. Erkaboyeva S. I., Sulxonov D. A., Ulashov D. Z. CHUQUR KARYERLARDA RESURSLARNI TEJAYDIGAN VA EKOLOGIK TOZA TRANSPORT TIZIMI //IMRAS. - 2023. - T. 6. - №. 8. - C. 153-157.

21. Erkaboeva S. I., Sulxonov D. A., Ramanov X. S. BIR YARUSLI AG‘DARMALARNI XOSIL QILISH NAZARIYASI VA AMALIYOTINI O‘RGANISH //THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY. - 2024. - T. 2. - №. 17. - C. 49-51.

22. Erkaboyeva S. I., Malikov M. A. CHUQUR KARYER BORTLARINING QIYALIGIDA ICHKI AG ‘DARMALARNI XAVFSIZ SHAKLLANTIRISH SHARTLARINI TADQIQ QILISH //IMRAS. - 2024. - T. 7. - №. 1. - C. 174-179.

23. Erkaboeva S. I., Sulxonov D. A. MURUNTOV KARYERINING ISHSIZ BORTLARIDA ICHKI AG ‘DARMALARNING PARAMETRLARINI ILMIY ASOSLASH //INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. - 2023. - T. 2. - №. 15. - C. 211-215.

24. Erkaboyeva S. I., Yunusov A., Samadova G. M. AG ‘DARMALAR XOSIL QILISHNING MUXANDIS-GEOLOGIK TAXLILI //IMRAS. - 2024. - T. 7. - №. 1. - C. 792-797.

25. Д. М. Курбанбаев, С. И. Эркабаева, И. М. Рахматуллаев, & А. У.Ахмадов. (2022). ВИДЫ, СВОЙСТВА И ОТРАСЛИ ПРИМЕНЕНИЕ ИЗВЕСТНЯКОВ. Uzbek Scholar Journal, 11, 28–32.

26. Шамаев, М. К. ., Ахмадов, А. У. ., Рахматуллаев, И. М. ., & Тоштемиров, У. Т. . (2022). ИЗВЕСТНЯК В ПРИРОДЕ, ТЕХНОЛОГИЯ ПРОИЗВОДСТВА И НЕКОТОРЫЕ ИХ СВОЙСТВА ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ. ARXITEKTURA, MUHANDISLIK VA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR JURNALI, 1(4), 26-30.